[Artykuł recenzowany]

Anna Podsiadło, Justyna Starek

Organizacje pozarządowe na gruncie prawa zamówień publicznych – przesłanki stosowania ustawy

50

AUTORKI
Anna Podsiadło jest księgową stowarzyszeń, doktorantką na Wydziale Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Justyna Starek jest prawnikiem zarządzającym kancelarii adwokackiej w Krakowie, doktorantką z zakresu zamówień publicznych.

SŁOWA KLUCZOWE:
organizacje pozarządowe, trzeci sektor, stowarzyszenia, prawo zamówień publicznych

DOI
10.26368/17332265-042-2-2018-3

ABSTRAKT
Sektor organizacji pozarządowych w Polsce w głównej mierze jest ukierunkowany na rozwiązywanie problemów społecznych, z założenia jednak organizacje te są niezależne od sektora publicznego, a ich działalność nie jest nastawiona na zysk. Artykuł traktuje o tematyce dotyczącej stosowania prawa zamówień publicznych przez organizacje pozarządowe. Omówiono w nim poszczególne sytuacje, w których znajdują zastosowanie przepisy tej regulacji. Przeprowadzona analiza wskazuje, że choć organizacje pozarządowe nie zostały ujęte w prawie zamówień publicznych jako podmiot zobowiązany do stosowania przedmiotowej ustawy, to jednak w pewnych okolicznościach muszą liczyć się z obowiązkiem przeprowadzenia przetargu publicznego.

Sytuacja prawna organizacji pozarządowych na gruncie prawa zamówień publicznych nie jest jednoznaczna. W przedmiotowej ustawie organizacje nie zostały określone jako podmioty zobowiązane do jej stosowania, mimo że w niektórych sytuacjach są zmuszone do przeprowadzania przetargów. Niejednokrotnie decyzje o prowadzeniu procedur przetargowych są podejmowane indywidualnie – w zależności od sytuacji podmiotu, którego dotyczy problematyka.

Organizacje pozarządowe

Pod pojęciem „organizacje pozarządowe" należy rozumieć wszystkie podmioty, które nie są organami lub jednostkami podległymi administracji publicznej, a ich działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku. Organizacje takie są również nazywane podmiotami trzeciego sektora. Dokładna definicja została zawarta w art. 2 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Organizacjami pozarządowymi są: „1) niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych lub przedsiębiorstwami, instytucjami badawczymi, bankami i spółkami prawa handlowego będącymi państwowymi lub samorządowymi osobami prawnymi, 2) niedziałające w celu osiągnięcia zysku – osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, z zastrzeżeniem ust. 4".

Ważnym elementem powyższej definicji jest wyraźne oddzielenie organizacji pozarządowych od organizacji publicznych[1], co ma duże znaczenie, pod-

kreśla bowiem odrębność tych podmiotów i ich wzajemną niezależność. Organizacje pozarządowe co do zasady nie podlegają prawu zamówień publicznych, korzystają jednak ze środków publicznych i w pewnych okolicznościach może wystąpić konieczność stosowania przepisów tej ustawy. W praktyce możemy mieć do czynienia z dwiema takimi sytuacjami:

– podmiot przekazujący środki finansowe organizacjom pozarządowym może narzucić swoje zasady dokonywania zakupu usług czy towarów, łącznie ze wskazaniem obowiązku stosowania wszystkich procedur wynikających z prawa zamówień publicznych,
– mogą być zamawiającymi w rozumieniu prawa zamówień publicznych na podstawie art. 3 ust. 1 pkt 3 oraz art. 3 ust. 1 pkt 5 tej ustawy.

Katalog podmiotów zobowiązanych do stosowania procedur udzielania zamówień publicznych jest zawarty w art. 3 prawa zamówień publicznych. Wśród podmiotów tam wymienionych nie znajdziemy stowarzyszeń ani fundacji, przepisy te stosuje się bowiem do udzielenia zamówień publicznych przez jednostki sektora finansów publicznych w rozumieniu przepisów Ustawy o finansach publicznych oraz przez inne jednostki państwowe.

Inaczej sytuacja może wyglądać w wypadku art. 3 ust. 1 pkt 3 prawa zamówień publicznych, wskazano w nim bowiem, że zamawiającymi mogą być: „podmioty inne, niż określone w pkt 1, osoby prawne, utworzone w szczególnym celu zaspokajania potrzeb o charakterze powszechnym niemających charakteru przemysłowego ani handlowego, jeżeli podmioty, o których mowa w tym przepisie oraz w pkt 1 i 2, pojedynczo lub wspólnie, bezpośrednio lub pośrednio przez inny podmiot:

a) finansują je w ponad 50% lub
b) posiadają ponad połowę udziałów albo akcji, lub
c) sprawują nadzór nad organem zarządzającym, lub
d) mają prawo do powoływania ponad połowy składu organu nadzorczego lub zarządzającego".

Podmioty wymienione w powyższym artykule to zgodnie z dyrektywą klasyczną podmioty prawa publicznego, zdefiniowane w art. 1 ust. 9 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/18/UE.

W świetle tego punktu można przyjąć, że organizacja pozarządowa, szczególnie organizacja pożytku publicznego, została utworzona w celu zaspokojenia potrzeb o charakterze powszechnym. W wypadku pozostałych podmiotów trzeciego sektora niemających statusu organizacji pożytku publicznego ocena, czy taka organizacja zaspokaja potrzeby o charakterze ogólnym, będzie wymagać indywidualnej interpretacji.

Obowiązek stosowania prawa zamówień publicznych a rodzaj przyznanych środków

W wypadku organizacji pożytku publicznego nie jest spełniony warunek dysponowania osobowością prawną przez podmiot, w innych wypadkach ustawa może przyznać zdolność prawną (wynika to z definicji ustawowej). Aby więc stwierdzić, czy dany podmiot będzie zobowiązany do stosowania prawa zamówień publicznych, konieczne będzie zakwalifikowanie go do art. 3 ust. 1 pkt 3 ustawy.

Żeby jednak wystąpił obowiązek stosowania prawa zamówień publicznych na gruncie przepisów art. 3 ust. 1 pkt 3 ustawy, muszą być spełnione dodatkowe wymagania. W wypadku podmiotów trzeciego sektora należy wykluczyć to, że organy administracji publicznej mają w nich jakiekolwiek udziały, kontrolują je, zarządzają nimi lub sprawują nadzór nad organizacjami. Jeśli wystąpiłaby któraś z powyższych sytuacji, oznaczałoby to sprzeczność z główną cechą organizacji pozarządowych, jaką jest niezależność od państwa. W związku z tym organizacja pozarządowa może być zamawiającym w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 3 prawa zamówień publicznych tylko w sytuacji, gdy jest osobą prawną i jednocześnie jest w ponad 50% finansowana przez jednostki sektora publicznego.

Organizacje pozarządowe często korzystają ze środków przyznawanych im przez organy administracji publicznej. Środki te jednak są przekazywane głównie na podstawie umowy powierzenia czy zlecenia realizacji zadania publicznego. Zadania tego typu są realizowane na podstawie odrębnej umowy, a środki przekazane na ich realizację definiuje się jako dotacje w rozumieniu Ustawy o finansach publicznych. W związku z tym za finansowanie w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 3 prawa zamówień publicznych nie można uznać środków przekazywanych na realizację konkretnego zadania. Reasumując, przekazanie organizacji pozarządowej środków pieniężnych w formie dotacji nie jest przesłanką wystarczającą do uznania takiej organizacji za zamawiającego w świetle przedmiotowej ustawy.

Podobne stanowisko w tej sprawie wyraził Urząd Zamówień Publicznych w opinii z 1 sierpnia 2012 roku (http://www.uzp.gov.pl)[2]. Należy się zgodzić z opinią prawną w zakresie zamówień publicznych na podstawie informatorów Urzędu Zamówień Publicznych publikowanych od lipca 2012 do czerwca 2013 roku, że dokonując oceny, czy została spełniona przesłanka finansowania działalności podmiotu przez podmioty publiczne, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 3a i 4a prawa zamówień publicznych, należy uwzględnić, że pojęcie finansowania działalności podmiotu nie obejmuje każdej sytuacji, w której następuje przekazanie danemu podmiotowi środków publicznych. Termin finansowania działalności podmiotu należy bowiem rozumieć jako przekazywanie środków finansowych danej instytucji na jej ogólne funkcjonowanie, co powoduje powstanie stosunku bliskiej zależności lub podporządkowania beneficjenta podmiotom

publicznym. Finansowanie, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 3a i 4a prawa zamówień publicznych, nie może być utożsamiane z przekazywaniem środków w zamian za konkretne świadczenie, do jakiego zobowiązuje się beneficjent na podstawie na przykład umowy o wykonywanie zadań publicznych. Zgodnie z art. 16 ust. 1 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nie są zatem objęte jego zakresem sytuacje, gdy dany podmiot (na przykład organizacja pozarządowa) wykonuje zadania publiczne na podstawie umowy zawartej z podmiotem publicznym i na których realizację otrzymuje dotację celową. W takim bowiem wypadku nie mamy do czynienia z finansowaniem działalności danego podmiotu, ale z finansowaniem kosztów realizacji określonego zadania publicznego wykonywanego przez ten podmiot (na przykład organizację pozarządową). Istotne przy tym jest to, że finansowanie podmiotu publicznego, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 3a i 4a prawa zamówień publicznych, ma odzwierciedlać bliską zależność między tym podmiotem a instytucjami publicznymi lub państwem[3].

Nie każde świadczenie pieniężne na rzecz takiego podmiotu poniesione przez instytucje publiczne stwarza specyficzny typ więzi – podporządkowania lub zależności – dlatego jako finansowanie ze środków publicznych w znaczeniu tego przepisu mogą być rozumiane jedynie takie płatności, które mają na celu finansowanie lub wsparcie działalności tego podmiotu, ale bez odniesienia do jakiegokolwiek świadczenia wzajemnego z jego strony[4].

Dokonując oceny, czy została spełniona przesłanka finansowania zamówienia ze środków publicznych, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 5a prawa zamówień publicznych, należy uwzględnić, że zachodzi ona wyłącznie wtedy, gdy dane zamówienie jest finansowane ze środków publicznych lub przez podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1–3a prawa zamówień publicznych, na podstawie dotacji lub innych bezzwrotnych form wsparcia finansowego, które są przeznaczone bezpośrednio na pokrycie kosztów danego (konkretnego) zamówienia (zamówienie subsydiowane ze środków publicznych – por. art. 8 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/18/WE). W tym miejscu należy jednak nadmienić, że art. 3 ust. 1 pkt 5 prawa zamówień publicznych dotyczy wyłącznie zamówień na roboty budowlane wymienione w tym przepisie oraz usługi związane z takimi robotami budowlanymi.

Roboty budowlane na gruncie prawa zamówień publicznych

Kolejne przesłanki, które mogą spowodować, że organizacja pozarządowa stanie się zamawiającym, wskazano w art. 3 ust. 1 pkt 5 prawa zamówień publicznych. Zgodnie z tym przepisem: „Ustawę stosuje się do udzielania zamówień publicznych, zwanych dalej »zamówieniami«, przez inne niż określone w pkt 1 i 2 podmioty, jeżeli łącznie zachodzą następujące okoliczności:

a) ponad 50% wartości udzielanego przez nie zamówienia jest finansowane ze środków publicznych lub przez podmioty, o których mowa w pkt 1–3a,
b) wartość zamówienia jest równa lub przekracza kwoty określone w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8,
c) przedmiotem zamówienia są roboty budowlane obejmujące wykonanie czynności w zakresie inżynierii lądowej lub wodnej, budowy szpitali, obiektów sportowych, rekreacyjnych lub wypoczynkowych, budynków szkolnych, budynków szkół wyższych lub budynków wykorzystywanych przez administrację publiczną lub usługi związane z takimi robotami budowlanymi".

W wypadku tego artykułu wystarczający jest fakt realizacji konkretnego projektu związanego z robotami budowlanymi, jak stanowi art. 3 ust. 1 pkt 5c przedmiotowej ustawy. Nie ma bowiem znaczenia, że finansowanie jest przeznaczone nie na działania ogólne danej organizacji, ale właśnie na konkretne działanie – projekt. Takie finansowanie może przyjąć dowolną formę, na przykład dotacji celowej. Aby jednak powstał obowiązek stosowania prawa zamówień publicznych, muszą być spełnione łącznie wszystkie okoliczności wymienione w tym artykule. Oprócz wyżej omawianego przykładu finansowanie robót budowlanych i finansowanie ich w wysokości ponad 50% ze środków publicznych wymaga jeszcze zaistnienia trzeciej okoliczności, mianowicie wartość zamówienia musi być wyższa lub równa kwocie określonej w odrębnych przepisach (rozporządzeniach Rady Ministrów). Jeśli wartość zamówienia jest niższa od tej kwoty, to – mimo że dwa pozostałe warunki są spełnione – organizacja nie ma obowiązku stosować procedur prawa zamówień publicznych.

Inne przesłanki stosowania przepisów prawa zamówień publicznych

Organizacje pozarządowe mogą być zobowiązane do stosowania przepisów prawa zamówień publicznych w sytuacji, gdy grantodawca lub inny podmiot przekazujący środki narzuca w umowie obowiązek stosowania przedmiotowej ustawy. W związku z tym nasuwa się pytanie o to, co tak naprawdę może być narzucone umową. Po nowelizacji z 29 stycznia 2010 roku uchylono art. 3 ust. 1 pkt 6 prawa zamówień publicznych, na podstawie którego organizacje często były zobowiązane do stosowania ustawy. Organizacje korzystające ze środków publicznych przekazywanych przez samorządy czy inne instytucje publiczne nie mogą być zmuszone do stosowania któregoś z trybów zamówień publicznych, ale podmiot, który przyznaje środki, może wskazać w umowie konieczność spełnienia określonych wymogów, w tym pomocniczego stosowania przepisów prawa zamówień publicznych. Właśnie z takimi zapisami organizacje pozarządowe mogą się spotkać w zawartych przez siebie umowach. Przez taki zapis podmiot przekazujący środki ma na myśli zachowanie zasad równego traktowania wykonawców, uczciwej konkurencji, przejrzystości wyboru wykonawczy czy rzetelności.

Dobrą praktyką, jaka powinna być wdrożona w każdej organizacji pozarządowej, jest przyjęcie zasad równego traktowania, uczciwej konkurencji i przejrzystość przy wyborze wykonawców. Praktyki takie powinny być uskuteczniane niezależnie od tego, czy organizacja została zobowiązana do ich stosowania.

Należy zaznaczyć, że prawo zamówień publicznych zawiera odrębny rozdział związany z zasadami stosowania przedmiotowej ustawy. Przypisanie zasadom odrębności podnosi ich rangę, choć nie oznacza ani pierwszeństwa, ani wyższości tych zasad. Istotne jest to, że zasady obowiązują na każdym etapie udzielania zamówienia publicznego, bez względu na tryb czy wartość zamówienia. Już z samych dyrektyw unijnych wywodzą się fundamentalne zasady: zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową (art. 18 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej), swobodny przepływ towarów (art. 28 i n.), swoboda prowadzenia działalności gospodarczej (art. 49 i n.) czy swoboda świadczenia usług (art. 56 i n.). Pierwszą zasadą wynikającą z art. 7 traktatu jest zasada uczciwej konkurencji[5].

Zapewnienie uczciwej konkurencji spoczywa na zamawiającym na każdym etapie postępowania, najbardziej zaś jest to widoczne podczas przygotowania postępowania. Z treści tego przepisu wynikają dwie fundamentalne zasady: zasada równego traktowania i zasada uczciwej konkurencji. Uzupełnieniem zasady uczciwej konkurencji jest zasada równego traktowania. Jej znaczenie objawia się szczególnie na etapie prowadzenia postępowania, kiedy zamawiający musi między innymi zapewnić jednakowy dostęp wykonawcom do przekazywania dokumentów i informacji. Od wszystkich wykonawców należy egzekwować wymagania na tych samych warunkach i w ten sam sposób. Zasada nie pozwala faworyzować ani dyskryminować wykonawców z jakiegokolwiek powodu.

Organizacje pozarządowe w swojej działalności mogą stosować zapytanie o cenę, co jest dość często wykorzystywane. Ponieważ nie podlegają obowiązkom prawa zamówień publicznych, zastosowanie zapytania o cenę powoduje, że w wypadku danego zamówienia będą przestrzegane te zasady. Zapytanie o cenę to najprostszy tryb postępowania i uprawniony tylko poniżej progu. Polega ono na zwróceniu się do wykonawców z zapytaniem o podanie ceny na dany przedmiot zamówienia. Ofertą jest tutaj otrzymanie odpowiedzi z podaną ceną. Opis trybu zawierają przepisy od art. 69 do art. 73 prawa zamówień publicznych. Za przykład może posłużyć zapytanie o dowóz osób niepełnosprawnych.

Organizacje pozarządowe a środki pozyskane z podatku dochodowego

W nawiązaniu do problematyki stosowania prawa zamówień publicznych przez organizacje pozarządowe, ściślej – organizacje pożytku publicznego, rodzi się

pytanie o to, czy podmioty pozyskujące środki z mechanizmu jednego procentu są zobowiązane do stosowania przepisów prawa zamówień publicznych. Z punktu widzenia sposobu przekazywania przez osoby fizyczne środków w ramach tak zwanych alokacji jednoprocentowych może się wydawać, że nie mają tutaj zastosowania przepisy prawa zamówień publicznych. Decyzja o tym, jakiej organizacji i w jakiej wysokości mają być przekazane środki, należy tylko do podatnika – bez jego deklaracji środki nie są rozdysponowane, ponieważ dokonanie takiego odpisu nie ma charakteru obligatoryjnego.

W związku z tym o pozyskaniu przez organizację pozarządową środków w ramach mechanizmu jednego procentu na żadnym poziomie nie decydują podmioty określone w art. 3 ust. 1 prawa zamówień publicznych. Tym samym uzyskiwanie środków w ramach mechanizmu jednego procentu nie może stanowić przesłanki do stwierdzenia obowiązku stosowania przedmiotowej ustawy. Podobna opinia znalazła się w informatorze Urzędu Zamówień Publicznych (http://www.parp.gov.pl): „Należy stwierdzić, że fakt, iż dane stowarzyszenie wydatkuje środki pochodzące z odpisu 1% podatku dochodowego od osób fizycznych, dokonanego zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.), nie stanowi samodzielnej podstawy do stwierdzenia obowiązku stosowania przez to stowarzyszenie procedur udzielania zamówień publicznych określonych w przepisach ustawy Pzp [prawo zamówień publicznych]. W każdym przypadku konieczna jest zatem analiza, czy w odniesieniu do danego podmiotu zachodzą przesłanki określone w przepisie art. 3 ust. 1 ustawy Pzp".

***

Reasumując, należy stwierdzić, że organizacje pozarządowe nie należą wprost do kręgu podmiotów zobowiązanych do stosowania prawa zamówień publicznych, to jednak, że korzystają ze środków publicznych, może spowodować w niektórych okolicznościach powstanie takiego obowiązku. Organizacje pozarządowe mogą stać się zamawiającymi w świetle art. 3 ust. 1 pkt 3, ale tylko po spełnieniu określonych warunków. Obowiązek ten powstanie w wypadku finansowania ogólnej działalności podmiotu trzeciego sektora ze środków przekazanych przez jednostki publiczne, w związku z czym zajdzie bliska zależność między tymi podmiotami lub wystąpi podporządkowanie beneficjenta tych środków podmiotom publicznym. Z tego typu finansowaniem nie mamy do czynienia w sytuacji dotowania konkretnych projektów w ramach umów o wykonywanie zadań publicznych.

Obligatoryjne stosowanie prawa zamówień publicznych będzie jednak konieczne przy jednoczesnym wystąpieniu przesłanek określonych w art. 3 ust. 1 pkt 5 przedmiotowej ustawy. Tym samym organizacja pozarządowa otrzymująca

środki na sfinansowanie określonych robót budowlanych i związanych z nimi usług zostanie uznana za podmiot zobowiązany do stosowania przepisów prawa zamówień publicznych, uzyska zatem w tym wypadku status zamawiającego w myśl art. 2 pkt 12 ustawy.

Rekapitulując powyższe, można powiedzieć, że samo wydatkowanie środków publicznych przez organizacje pozarządowe nie jest wystarczające do stwierdzenia obowiązku stosowania przez te podmioty przepisów prawa zamówień publicznych. Jedną z cech charakterystycznych finansowania podmiotu publicznego jest to, że ma ono wskazywać bliską zależność między tym podmiotem a instytucjami publicznymi lub państwem. Należy bowiem pamiętać, że nie każde świadczenie pieniężne świadczone przez instytucje publiczne na rzecz takiego podmiotu stwarza „specyficzny typ więzi, podporządkowania lub zależności". Dlatego finansowanie ze środków publicznych w tym rozumieniu oznacza takie płatności, których celem jest finansowanie lub wsparcie działalności danego podmiotu, ale bez odniesienia do jakiegokolwiek świadczenia wzajemnego z jego strony.

PRZYPISY

1 Przez organizacje publiczne należy rozumieć organizacje, które funkcjonują w sektorze publicznym i oferują dobra i usługi publiczne, wykazują przy tym cechy charakterystyczne dla wszystkich organizacji i utrzymują relacje ze środowiskiem zewnętrznym.

2 W świetle postanowień art. 3 ust. 1 prawa zamówień publicznych należy stwierdzić, że uzyskiwanie środków publicznych w ramach dotacji nie stanowi samodzielnej przesłanki do zakwalifikowania danego podmiotu do kategorii zamawiających zobowiązanych do stosowania przepisów przedmiotowej ustawy. Żaden bowiem z przepisów art. 3 ust. 1 prawa zamówień publicznych nie wiąże wprost faktu pozyskiwania środków publicznych z obowiązkiem stosowania tej ustawy. Samo zatem stwierdzenie, że dany podmiot pozyskuje środki publiczne w ramach dotacji, nie jest wystarczające do zakwalifikowania go do podmiotów zamawiających.

3 Zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2000 roku (C-380/98), pkt 40 i n.

4 Szerzej na ten temat w opinii prawnej zamieszczonej na stronie internetowej Urzędu Zamówień Publicznych *Obowiązek stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych przez fundacje oraz stowarzyszenia – stosowanie ustawy Prawo zamówień publicznych na postawie art. 3 ust. 1 pkt 3 oraz art. 3 ust. 1 pkt 5.*

5 Zamawiający przygotowuje i przeprowadza postępowanie o udzielenie zamówienia w sposób zapewniający zachowanie uczciwej konkurencji oraz równe traktowanie wykonawców. Czynności związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem postępowania o udzielenie zamówienia wykonują osoby zapewniające bezstronność i obiektywizm. Zamówienia udziela się wyłącznie wykonawcy wybranemu zgodnie z przepisami ustawy.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne i dokumenty

Dyrektywa 2004/18/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 roku w sprawie koordynacji procedur udzielania zamówień publicznych na roboty budowlane, dostawy i usługi (Dz.U. UE L z dnia 30 kwietnia 2004 roku).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 Nr 96, poz. 873, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2018).

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2000 roku (C-380/98).

Źródła internetowe

https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/interpretacja-przepisow/opinie-dotyczace-ustawy-pzp/obowiazek-podmiotowy-stosowania-ustawy-pzp/stosowanie-ustawy-prawo-zamowien-publicznych-przez-organizacje-pozarzadowe-uzyskujace-dotacje-z-budzetu-panstwa-na-realizacje-zadan-publicznych [dostęp: 15 maja 2017 roku]

http://www.parp.gov.pl/files/74/81/626/18349.pdf [dostęp: 16 maja 2017 roku]